

2. Воронов І. Виклик «Левіафану»: еволюція і перспективи українського суспільства : Монографія / І.Воронов. – К.: Генеза, 2007. – 400с.
3. Голобуцький О, Шевчук О. Електронний уряд. Частина четверта: Електронний уряд і цифрова демократія / О.Голобуцький, О.Шевчук. – Режим доступу до статті: <http://golob.narod.ru/egovchet.html>
4. Дубас О. Політична комунікація у глобальному інформаційному суспільстві: надбання і виклики / О.Дубас // Політологічний вісник. Збірник наукових праць. – К.: «Інтас», 2007. – Вип. 30. – С. 292-303.
5. Кудрявцева С.П., Колос В.В. Міжнародна інформація. [Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів]. 2-е видання. – К.: Видавничий Дім «Слово», 2008. – 400 с. – Режим доступу: <http://pulib.if.ua/part/9996>
6. Наука. Влада. Політика. / Ін-т політ. і етнонац. дослідж. ім. І.Ф.Кураса НАН України; редкол.: М.І. Михальченко (голова) та ін. – К. : Знання України, 2008. – 240 с.
7. Сорокин П. Общедоступный учебник социологии. Статьи разных лет / П. Сорокин. – М.: Наука, 1994. – 560 с.
8. Сорокин П. Человек, цивилизация, общество / П. Сорокин. – М.: Изд-во политической литературы, 1992. – 234 с.
9. Социологический энциклопедический словарь / Г.В. Осипов (ред.), З.Т. Голенкова (сост.). – М. : ИНФРА-М, 1998. – 488 с.
10. Стилї життя: панорама змін / За ред. М.О.Шульги. – К.: інститут соціології НАН України, 2008. – 416 с.
11. Фролова М.А. Политическая стратификация / М.А. Фролова. – М., Аспект Пресс, 1995. – 108 с.
12. Шайгородський Ю.Ж. Політика: взаємодія реальності і міфу: Монографія / Ю.Ж. Шайгородський. – К. : Знання України, 2009. – 400 с.
13. Щербина В. Соціальні риси мережних спільнот // Соціальна психологія. – 2005. – № 2 (10). – С.139-149. – Режим доступу до статті <http://www.politik.org.ua/vid/magcontent.php3?m=6&n=37&c=701>
14. Martin W.J. The Information Society / W.J. Martin. – London, 1988. – 334 p.

*Горбатенко Ірина Анатоліївна,
кандидат політичних наук,
доцент кафедри політичних наук
НПУ імені М.П.Драгоманова*

УДК 378.016:32

ДЕЯКІ ПИТАННЯ ПРАКТИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ СТУДЕНТІВ-ПОЛІТОЛОГІВ

Стаття адресована викладачам, керівникам навчальних підрозділів вищих навчальних закладів, а також студентам, які навчаються за спеціальністю «політологія». Проаналізовано методичні рекомендації для організації та проведення практичної підготовки майбутніх політологів. Запропоновано оновлення змісту, завдань та вимог до проходження практики сучасними студентами-політологами.

Ключові слова: *практична підготовка студентів-політологів, програма практики, спеціальність «політологія», методичні рекомендації.*

Статья адресована преподавателям, руководителям учебных подразделений высших учебных заведений, а также студентам, обучающимся по специальности «политология». Проанализированы методические рекомендации для организации и проведения практической

підготовки майбутніх політологів. Предложено оновлення содержания, задач и потребаний к прохождению практики современными студентами-политологами.

Ключевые слова: практическая подготовка студентов-политологов, программа практики, специальность «политология», методические рекомендации.

Article is addressed to teachers, education departments of higher educational institutions and students studying in "political science". Analysis of guidelines for organizing and conducting practical training for future political scientists. Reveals the problem of updating the content, objectives and requirements for practical training of students, modern political scientists.

Key words: practical training for students of political scientists, program practices, specialty "political science" guidelines.

В сучасних умовах демократизації політичного життя суспільства складно переоцінити місце та роль практики у підготовці фахівців. Зростають також вимоги до змісту і методики її проведення на засадах кредитно-модульної системи організації навчального процесу. Професія політолога вимагає оволодіння студентом цілим комплексом знань, умінь та навичок, які поглиблюються та розвиваються саме у процесі проходження практики. Особливістю організації якісної практичної підготовки майбутніх політологів у вищих педагогічних навчальних закладах є також збалансоване поєднання у її структурі власне фахового політологічного та педагогічного напрямків. За таких обставин актуалізується питання оновлення змісту, завдань та вимог до проходження практики, яке однаково важливе як для науково-педагогічних та професійних кадрів, що її забезпечують, так і для студентів-практикантів, які навчаються за спеціальністю «політологія».

Сучасні програми проходження практики у вищих навчальних закладах України укладаються у відповідності до Законів України «Про освіту» [1], «Про вищу освіту» [2], до «Положення про проведення практики у вищих навчальних закладах України» (затверджено наказом Міністерства освіти України від 08.04.1993 р. №93), «Методичних рекомендацій по складанню програм практики студентів вищих навчальних закладів України» (лист Міністерства освіти України від 14.02.1996 р. №315/97) та відповідно до навчального плану підготовки бакалаврів, спеціалістів і магістрів політології. Виходячи з цих документів, колективи викладачів, відповідальних за проведення практики кафедр готують методичні рекомендації, посібники, типові та робочі програми до проходження практики. Значним кроком в удосконаленні методичної організації навчального процесу є написання та друк наскрізних програм практики студентів [3].

Провідні вищі навчальні заклади України, які готують студентів-політологів, видали відповідні навчально-методичні комплекси, до змісту яких увійшли окремі розділи, присвячені питанням організації та проведення практики. Заслужують на увагу нові видання: Навчально-методичний комплекс фахової підготовки бакалаврів спеціальності 6.040300 «Політологія» (Інституту політології та права Національного педагогічного університету імені М.П.Драгоманова) [5], Політологія: освітньо-професійний комплекс (філософського факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка) [4]. Перелічені вище навчально-методичні ресурси сьогодні слугують важливим джерелом забезпечення якісної практичної підготовки студентів, які обрали своїм майбутнім фахом політологію.

Навчальна літня фахова (політологічна); професійна виробнича; педагогічна у навчальних закладах I-II рівнів акредитації; виробнича педагогічна у вузах III-IV рівнів акредитації або магістерська асистентська практики є невід'ємними частинами навчально-виховного процесу студентів-політологів та важливою умовою підготовки відповідних кадрів до професійної діяльності. Вагомою умовою підготовки до практики є успішне теоретичне оволодіння студентами знаннями з обраної спеціальності (зокрема з курсів «Загальна теорія політики», «Історія зарубіжних політичних вчень», «Історія політичної думки в Україні», «Політична система України», «Політичні партії та рухи», «Порівняльна

політологія», «Основи соціально-політологічних досліджень» та ін.). В рамках загальної мети з інтеграції політичної науки, вищої педагогічної освіти і передового досвіду важливою є також апробація під час практики знань, умінь і навичок студентської молоді не лише з політичних дисциплін, але й з правознавства, соціології, психології, педагогіки тощо.

Метою проходження практики майбутніми політологами є поглиблення і закріплення теоретичних знань та їх всебічного застосування в процесі професійної діяльності; оволодіння студентами сучасними методами та формами організації праці в їх галузі; формування у студентів на базі одержаних знань професійних умінь та навичок, прийняття самостійних рішень, потреби систематично поновлювати свої знання, підвищувати рівень політичної культури та свідомості. Така широка мета конкретизується у завданнях, напрямках та видах практик, які передбачаються навчальним планом підготовки політологів.

20-річний досвід підготовки політологічних кадрів Інститутом політології та права Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова засвідчує ефективну програму організації навчально-виховного процесу на відділенні «політологія». Зокрема запропоновані такі *види проходження практик*:

1. Навчальна. Літня фахова (політологічна) студентів 2-го курсу (2 тижні);
2. Виробнича студентів 3-го курсу (2 тижні)
3. Виробнича педагогічна у навчальних закладах I-II рівнів акредитації студентів 4-го курсу (6 тижнів);
4. Виробнича педагогічна у ВНЗ III-IV рівнів акредитації студентів 5-го курсу (6 тижнів);
5. Магістерська. Асистентська студентів 5-го курсу (6 тижнів).

Реалізація такої програми стає можливою завдяки роботі та постійному оновленню *баз проведення практик*, серед яких вищі органи державної влади; місцеві органи влади і управління; політичні партії; громадські організації; громадські рухи; навчальні заклади I-II, III-IV рівнів акредитації; науково-дослідні інститути та установи тощо.

До актуальних *завдань проходження фахової практики* студентами-політологами варто віднести:

- вивчення організації роботи органів державної влади, політичних партій, громадських організацій та рухів;
- прищеплення студентам первинних практичних навичок і вмінь роботи зі спеціальності;
- підготовка студентів до виконання ними своїх функціональних обов'язків і використання різноманітних форм і методів практичної роботи;
- розвиток у практикантів організаторських здібностей;
- стимулювання інтересу в студентів до роботи у державних органах влади та інститутах громадянського суспільства;
- розвиток навичок і умінь спостерігати та аналізувати роботу представників вищезазначених органів влади;
- набуття індивідуального досвіду проведення політичних акцій та спрямованість їх на формування політичної культури;
- набуття вмінь і навичок формального діловодства, вміння складати комплекс управлінських документів;
- набуття навичок політичної компаративістики та систематичності політико-аналітичних характеристик мислення;
- розвиток у практикантів організаторських, управлінських, комунікативних навичок;
- формування вмінь збирати та узагальнювати практичний матеріал для написання курсової роботи, набуття навичок проведення науково-дослідної роботи.

Насиченим є зміст діяльності під час практики студентів. Майбутні політологи на підставі спостереження повинні сформулювати загальні уявлення про напрямки діяльності певних суб'єктів влади і управління; спираючись на структурно-функціональний підхід,

дослідити структуру і основні функції органів державної влади і структур громадянського суспільства; ознайомитися з формами і методами діяльності основних відділів і департаментів досліджуваної структури (відповідної бази практики).

Під час проходження практики важливо також забезпечити якісну підтримку та допомогу студентам. Загальна організація проведення практики і контроль за її проходженням традиційно покладається на дирекцію інституту, а навчально-методичне керівництво практикою забезпечують викладачі випускаючої кафедри. Безпосереднє керівництво практикою студентів покладається на керівника практики від бази практики, з яким практикант погоджує календарний план її проходження.

Студент повинен отримати у керівника практики письмовий висновок про виконання та засвоєння ним програми практики; керівник практики характеризує здатність підопічного до самостійної роботи. Після закінчення практики студенти подають керівнику практики від кафедри письмовий звіт про виконання програми, щоденник проходження практики та характеристику керівника бази практики.

Суттєвим елементом організації практичної підготовки студентів є чітке формулювання завдань напередодні проходження практики, проведення настановних конференцій. Кожен студент індивідуально закріплюється для проходження практики за конкретною базою (державним органом, підприємством, установою, організацією, керівником). Орієнтовний *перелік звітної документації* студента-практиканта може виглядати наступним чином:

1. Для проходження фахової політологічної практики:
 - письмовий звіт про виконання програми практики;
 - оформлений щоденник (заповнений і засвідчений керівником практики) проходження практики;
 - направлення на практику з відміткою про її проходження;
 - відгук (розгорнута характеристика) керівника бази практики з оцінкою діяльності студента за п'ятибальною системою, завірена в установленому порядку;
 - розробка одного політичного заходу;
 - фотографія одного робочого дня (розгорнутий опис діяльності в ході робочого дня);
 - зразок аналітичної записки з аналізом певної політичної проблеми або ситуації.
2. Для проходження магістерської асистентської практики:
 - письмовий звіт про виконання програми педагогічної практики;
 - оформлений щоденник проходження практики;
 - відгук (розгорнута характеристика) керівника бази практики з оцінкою діяльності практиканта, завірена в установленому порядку;
 - плани-конспекти лекційних занять ;
 - плани-конспекти семінарських занять;
 - план-конспект нетрадиційного заняття;
 - дидактичний матеріал, який підготовлений до занять;
 - аналіз відвідуваних занять;
 - сценарій виховного заходу;
 - програма самостійно розробленого спецкурсу з політичних дисциплін (за вибором студента);
 - звіт про проходження науково-дослідної практики;
 - обґрунтування теми магістерського дослідження;
 - бібліографія (список опрацьованих джерел) магістерської роботи;
 - зміст (план) магістерської роботи.

Особливої уваги при підготовці до практичної діяльності студентів-політологів потребує чітке розмежування завдань, змісту, основних етапів їх роботи за видами практик, які передбачені на весь період навчання в університеті. Так, якщо студенти 2-го року навчання під час фахової (політологічної) практики мають ознайомитись з організацією та практичною діяльністю одного з політичних інститутів (органу державної влади, органу

місцевого самоврядування, політичної партії, громадської організації) і набути первинні професійні навички та вміння, то третьокурсників орієнтують на закріплення навичок наукового аналізу політичних явищ та процесів, на більш самостійну аналітичну роботу та виконання професійних обов'язків відповідно до об'єкта практики (одного з політичних інститутів).

Випускники-бакалаври набувають педагогічного досвіду у аудиторіях училищ, технікумів, коледжів, де апробують свої знання з цілого комплексу соціально-гуманітарних дисциплін. Інакше завдання поставлене перед здобувачами освітнього рівня «спеціаліст політології» та «магістр політології», котрі знайомляться з науково-дослідною роботою кафедри, готують та проводять лекційні, семінарські та нетрадиційні заняття з власне політологічних дисциплін, за завданнями керівників-методистів ведуть навчально-методичну роботу. При цьому магістерська асистентська практика, за нових суспільних потреб та вимог болонської системи освіти, доповнена рядом науково-дослідницьких завдань.

При захисті представлених матеріалів про проходження практики оцінюється вміння логічно і аргументовано викладати зміст проведеного дослідження; оперувати політологічною термінологією; аналізувати зміст науково-теоретичної літератури, періодичних джерел; опрацьовувати політологічну літературу, складати тези; аналізувати поточні процеси і явища; використовувати і систематизувати знання профільних дисциплін тощо.

Підкреслимо, що в процесі проходження практик студент-політолог спостерігає і вивчає реальний політичний та педагогічний процеси, конкретизує і збагачує знання, які отримав під час навчання в університеті як із спеціальності, так і з предметів психолого-педагогічного циклу, на практиці пізнає повсякденне життя політичних інститутів, сучасного вищого навчального закладу, вчиться аналізувати політичні явища та відносини, самостійно управляти педагогічним процесом, набуває досвід спілкування з колегами.

Саме під час проходження практики інтенсивно формуються професійні уміння і навички майбутніх політологів, розвивається їх творча самостійність, закладаються основи політологічного мислення, педагогічної майстерності, культури та етики професійної діяльності.

Література:

1. Закон України Про освіту. Редакція від 02.05.2011, підстава 2555-17// Офіційний сайт Верховної Ради України: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1060-12>
2. Закон України Про вищу освіту. Редакція від 02.05.2011, підстава 2555-17// Офіційний сайт Верховної Ради України: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2984-14>
3. Збірник наскрізних програм практик студентів за спеціальностями університету/ редкол.: В.П. Андрущенко, В.П. Бех, Г.І. Волинка [та ін]; Мін-во освіти і науки, молоді та спорту України, НПУ імені М.П. Драгоманова. – К.: Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2011. – 488 с.
4. Конверський А.Є., Лубський В.І., Горбаченко Т.Г. та ін. Політологія: освітньо-професійний комплекс: напрям підготовки 030104 – «Політологія» спеціальність - «Політологія» (6.030104; 7.040301; 8.040301): Навч. посібник. – К.: Центр учбової літератури, 2007. – 680 с.
5. Навчально-методичний комплекс спеціальності бакалаврів 6.040300 „Політологія”/ За редакцією Б.І. Андрусишина. – К.: НПУ імені М.П. Драгоманова, 2011. – 526 с.